

Dansen og musikken i Föllinge (Jämtland)

Dette er skrevet i forbindelse med et kursus i Föllingedanse og -musik afholdt 1998 i Frederiksberg Folkemusikhus på Frøbelseminariet og blev bragt i flere folkemusikblade. Kurset blev en meget stor succes og derfor gentaget i 1999.

I syv år har jeg danset folkedans, men allerede efter to år blev jeg - som en hel del andre i dette land - grebet af polska'ens fortryllelse.

Polska har jeg bl. a. danset på 1-uges kurser på Vrå Højskole, Visingsö Folkhögskola, Folkmusikveckan i Föllinge og til markedsdans i Røros (Sangerhuset).

Her vil jeg fortælle om en af de helt store oplevelser, jeg har haft med dans og musik, nemlig mine oplevelser i Föllinge i Jämtland. Det bliver en dansers subjektive beskrivelse samt oplysninger, jeg har fået af lokale spillemænd og danseinstruktører.

Föllinge, som er en by med ca. 800 indbyggere, ligger ca. 1200 km fra Malmö. Fra middelalderen og indtil år 1645 hørte Jämtland til Norge, og indflydelsen herfra har været meget stor.

Kulturen i Föllingeområdet er relativ ung. Foruden de nomadiserende samer var der kun få fastboende. Myndighederne opmuntrede til bebyggelse af landet og lovede fri jord, startkapital og skattefrihed i op til 30 år og blandt dem, der flyttede til området, var fem familier fra Dalarna, der ankom i 1827. Man levede hovedsageligt af skovdrift og savværksindustri.

Der blev danset polska i de små byer i et område med 150 km diameter kaldet Föllinge - Hotagen kyrkaförsamlingar.

Folkemusikveckan i Föllinge.

Dansekurset har plads til 36 dansere, og da der gennemgås 15 danse, er det kun for erfarne dansere. Dansene har deres oprindelse i Föllingeområdet og er blevet holdt i live bl. a. takket være Ernst Grip's indsats. Trods sin alder på 80 år er han stadigvæk aktiv danser, og sammen med sin dansepartner Beret Bertilsdotter leder han danseundervisningen.

Der er et violinkursus med plads til 20 deltagere, som deles ind i mindre grupper, der skiftevis får undervisning af de lokale spillemænd Ulf og Mats Andersson samt gæstelærerne Agneta og Anders Hällström fra Kalix (ved Haparanda).

Endelig undervises i torader (durspel) med max. 10 deltagere og sammenspil af spillemanden Anders Wedlund

Musikken.

For mig som danser er det svært at beskrive musikken, men jeg kan sige, at jeg finder Föllinge-polska'erne meget smukke og vidunderlige at danse til.

Groft inddelt taler man om syd-, vest-, nord-, og østjämisk tradition. Med vestjämisk tradition mener man melodier fra området vest og nordvest for Storsjön, der ligger midt i Jämtland.

Föllingetraditionen hører til den vestjämiske, og dansene er temmelig ens i deres karakter (f. eks. Åtabakspolska, Gammelpolska fra Föllinge og Hambopolska). At indflydelsen fra Norge er stor ses i dansen "Norskleitjen".

Jeg har spurgt spillemanden Anders Wedlund, hvordan man kan beskrive denne musik, og han svarede:

" Det er altid svært at pege på generelle detaljer i en musiktradition, men her er nogle: Jævn, men livlig pådrivende rytme.

Ofte forekommende trioler, hvor sædvanligvis de to sidste noder bindes i samme strøg.

Det siges bl. a., at Lapp-Niels melodierne skulle være influeret af Samernes jojk. "

Jojken skabes, medens den synges, og der udtrykkes sorg, had eller kærlighed. Den blev af kirken betragtet som "Djævlens sang", og var forbudt langt ind i 1900-tallet.

Melodien har korte motiver, der vedholdende repeteres, og er enkel med rigt varieret rytme.

Lapp-Nils levede fra 1804 til 1870 og var en sagnomspunden spillemand, der spillede til bryllup og dans. Han rejste meget rundt i Jämtland og ind i Norge, hvor han ofte var på Røros marked. Man mener, at den vestjæmske musik med Lapp-Nils' triolpolska'er, som dominerer repertoiret, hovedsageligt har norsk oprindelse.

Lidt nordligere i Jämtland kom Spellman-Lorentz og Spellman-Bernt senere hjem efter fem års militærtjeneste i København med ny musik (tur - og runddans), som trængte polska'en noget tilbage.

Dansen.

Polska er danset i Sverige siden slutningen af 1500-tallet, og gennem mange år var den en nationaldans. Den er først senere kommet til Föllinge området, men den blev gennem 1800-tallet den dominerende danseform og blev brugt til og med 1930-erne.

Dansene er holdt i live af Ernst Grip, der er født 1918 i Föllinge.

Ernst Grip beretter, at han så dansene i slutningen af 1920-tallet og begyndelsen af 30-tallet.

På markederne kom et Tivoli og lagde et dansegulv, og Ernst lagde mærke til, at de bedste dansere var dem, der var født i 1870-erne.

Da Ernst under krigen var soldat, blev der bl. a. danset polska i kasernens spisesal. Til et bal kunne der komme 15 - 20 damer og 150 - 200 militærpersoner. For at officerene kunne komme til at danse, måtte Ernst og andre unge mænd danse dame.

Indenfor folkedans er Föllinge-polskadansen og -musikken blandt mine favoritter, og den har noget af standarddansenes karakter. Den er smuk og letflydende og fortæller, at man skal fremad (ligesom Rørospolsen).

Ernst Grip udtrykker det sådan : "Man er på vej hele tiden".

Kursus i København.

I 1984 fik Ernst Grip kontakt med Föllingespillemanden Ulf Andersson, og de blev enige om at gøre noget for at bevare Föllinge-polska'erne, og i 1985 holdt man det første kursus. For mig var, som nævnt, Föllingeveckan en stor oplevelse, og nu kommer der en mulighed for, at mange kan opleve det samme i København.

I Frederiksberg Folkemusikhus afholder vi et kursus i Föllinge-polska dans og -violinspil på Frøbelseminariet 19. og 20. september 1998.

I dans underviser Ernst Grip og Beret Bertilsdotter.

Ulf og Mats Andersson - som begge er rigsspillemand - spiller til danseundervisningen og underviser i violinspil.

Nærmere oplysninger om dette fås hos denne artikels forfatter

PS

En danseoplevelse med Beret i Växsjö efter Ulf & Mats' musik

Den 16. november 2002 blev der afholdt et kursus i Föllingedanse og -musik i Växsjö (Småland), hvor Beret og hendes nuværende dansepartner Palle underviste i dansene og Ulf og Mats underviste i at spille musikken samt spillede til danseundervisningen. Jeg deltog i ballet om aftenen, hvor Ulf og Mats spillede.

Her havde jeg en fantastisk oplevelse, som fremgår af nedenviste e-mail, jeg sendte til Föllinge, da jeg kom hjem.

Nu bagefter er jeg klar over, at det var aftalt spil, fordi det var Beret, der inklinerede for mig, da der blev spillet Åtabakspolska.

Under tangoen fulgte Ulf og Mats os salen rundt og spillede direkte til os og lavede meget sjov og hele stemningen gjorde, at det blev en pragtfuld dans, som jeg længe vil huske.

Verner 20. november 2002.

Verner Jensen

From: "Verner Jensen" <dans@image.dk>
To: "Ulf Andersson" <basulf@everyday.com>; "Mats Andersson" <fiol-mats@swipnet.se>; "Beret Bertilsdotter" <stegvis.beret@telia.com>
Sent: 17. november 2002 16:42
Subject: Vort möde i Växsjö.

Käre Föllingevenner.

Det var mycket trevligt at möde jer igen.

Og det var en stor oplevelse, at Ulf og Mats spillede mine yndlingspolska'er medens jeg dansede med Beret.

Den helt store overraskelse fik jeg, da jeg dansede Åtabakspolska med Beret sidst på aftenen.

Det, jeg oplevede var, at jeg pludselig ikke kunne få dansen og musikken til at passe sammen.

Da jeg kiggede hen på jer, blev jeg klar over hvad der skete.

Fordi jeg kender jer så godt, og I kender mig, og jeg dansede med Beret, blev jeg klar over, at I var slået over i tango, og först herefter hørte jeg, at det VAR tango.

Det var en fantastisk oplevelse for mig, som jeg ikke glemmer foreløbig

Mange hilsener til jer alle fra Verner.